

νοήσεως ἡμῶν. Οὕτω, ἀντιθέτως πρὸς ὅτι συνέβαινε εἰς τὴν ἀρχέγονον γνῶσιν, ἐνθα πᾶσα νόησις ἦτο καὶ γνῶσις, οὕτως ὥστε νὰ ὑφίσταται ἐνότης νοήσεως καὶ ὑπάρξεως, ἤδη δέον νὰ πιστεύωμεν, ὅτι μόνον ἡ νόησις εἶναι ὁ προορισμὸς τῆς νοητικῆς λειτουργίας ἀποκλειομένης τῆς γνώσεως.

Ὡς πρὸς δὲ τὰς περιπτώσεις ἐκεῖνας, τὰς ὁποίας ἄλλοτε ἀπέδιδον εἰς τὴν νόησιν, ἵνα εἰς τὴν γνῶσιν ἀποδόσωσι τὰς ἄλλας περὶ ὧν εἶχον πεποιθήσιν εἰς τὴν ἀντικειμενικότητα τοῦ περιεχομένου των, ἤδη ὅτε ἤρθη ἡ πεποιθήσις αὕτη γενικῶς, θὰ τὰς διακρίνωμεν ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς ἐκεῖνας τὰς νοητικὰς διαμορφώσεις, αἵτινες προέρχονται ἐκ τῆς διεργασίας τῶν δεδομένων τῆς ἐμπειρίας καὶ αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦσι τὰ θέματα τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὰς διαμορφώσεις ἐκεῖνας τῆς νοητικῆς παραγωγῆς, αἵτινες δὲν εἶναι ἀπ' εὐθείας παράγωγα τῶν δεδομένων τῆς ἐμπειρίας καίτοι διὰ τῆς μεταβολῆς ὠρισμένων αὐτῆς παραγόντων προέρχονται, ὅπως π. χ. εἶναι αἱ (γ) διαστάσεις τοῦ Χώρου, εἰς ἃς δίδεται ὁ ὅρος τῆς νοήσεως, ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὰς πρώτας, εἰς ἃς δίδεται ὁ ὅρος τῆς κατανοήσεως τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου.

I

Ὅτι συνέβη ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, μετὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς πλάνης, ἥτις διῆπε τὴν ἀρχέγονον ποιοτικὴν γνῶσιν, δηλαδή ἡ προσφυγὴ εἰς τὰς ἀφηρημένας μορφάς, διὰ μέσου τῆς κατεργασίας τῶν παραστάσεων, ἐν προσαρμοστικῷ πνεύματι πρὸς τὴν ἐννοίαν, τοῦ ὅτι αὐταὶ δὲν μᾶς δίδωσι τό τε νοητὸν καὶ πραγματικόν, ὡς ἐπίστευεν ἡ ἀρχέγονος γνῶσις, ἀλλ' ὅτι μόνον παραμένουσι πάντοτε αἱ πηγαί, αἵτινες παρέχουσι, λόγῳ τῆς συνυπάρξεώς των μὲ τὸ ἀντικείμενον, στοιχεῖα, ὧν ἡ ἀφηρημένη κατεργασία θὰ μᾶς δώσῃ τὰ ἰδεατὰ ἐκεῖνα ἐπιστημονικὰ συγκροτήματα, τὰ παρέχοντα τὴν κατανόησιν καὶ οὐχὶ τὴν γνῶσιν τοῦ πραγματικοῦ, τοῦτο θὰ συμβῇ καὶ ἐν τῇ φιλοσοφικῇ γνώσει.

Αἱ θετικαὶ ἐπιστήμαι ἔσχον εὐθὺς ἀμέσως ἐπιτυχίας καὶ ἀπέκτη-

σαν κῦρος, ἐκ τοῦ ὅτι ἦσαν ἀπηλλαγμένοι προϋποθέσεων, αἵτινες θὰ προσετίθεντο εἰς τὰ δεδομένα τῆς ἐμπειρίας ἡμῶν. Ἐφ' ὅσον ὁμως εἰς τὰ δεδομένα ταῦτα ἐσφαλμένως συγκατέλεγον καὶ τὴν αἰσθησιακὴν ἡμῶν ὕλην, ὅπως συνέβαινε, ὅταν ἐπίστευον εἰς τὸ ἀπ' εὐθείας δεδομένον τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀντικειμένου, τότε βεβαίως ἐγεννῶντο ἀντιφάσεις εἰς τὰς διαφορὰς ἐνεργείας τῶν ἐπιστημῶν· ἀλλ' ὅταν διὰ τῆς μεταβάσεως εἰς τὰς ἀφηρημένας μορφάς, μετεχειρίσθησαν τὴν αἰσθησιακὴν ὕλην, ἐν ἀδιαφορίᾳ τοῦ ποιοῦ αὐτῆς καὶ μόνον πρὸς πραγμάτων τῶν μορφῶν τούτων, τότε περιόρισαν τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐμπειρικοῦ δεδομένου εἰς τὸ πρᾶγματι ἀπορρέον, ἐκ τοῦ γεγονότος ἐκείνου τῆς συνυπάρξεως παραστάσεως καὶ ἀντικειμένου· δηλαδὴ ἔδωσαν, ὡς προορισμὸν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, τὴν μελέτην τῶν κινήσεων καὶ τῶν ποσοτικῶν ἀναλογιῶν.

Καὶ οὕτω π. χ. κατορθοῦμεν καὶ κατανοῶμεν τὰ τῶν οὐρανίων σωμάτων, εἰς τρόπον ὅστε γὰ προβλέπουμεν καὶ ἐκτάκτους ἐμφανίσεις αὐτῶν, διὰ τῆς μελέτης τῶν παραστάσεων τῶν κινήσεων τούτων· ὅθεν καίτοι ἀγνοοῦμεν αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπόστασιν αὐτῶν καθὼς καὶ τοὺς ὅρους τῆς κινήσεως τούτων ἐν τῇ ἰδίᾳ των ὑποστάσει, ὅπου οὔτε Χῶρος οὔτε Χρόνος ὑφίστανται, κατανοοῦμεν ταῦτα λόγῳ τῶν στοιχείων, ἅτινα παρέχει εἰς τὸν κόσμον τῆς συνειδήσεως, ἢ συνύπαρξις ἐκείνη παραστάσεως καὶ ἀντικειμένου, διὰ τὴν συγκρότησιν τῆς πρὸς ταῦτα ἀντιστοιχούσης μορφῆς.

Καὶ τὴν φιλοσοφικὴν λοιπὸν γνῶσιν, ἣτις προορίζεται διὰ τὰς τοῦ ὅλου κόσμου ἀπόψεις καὶ ἣ ὁποία μετὰ τῆς ἐπιστημονικῆς τοιαύτης εὔρηται εἰς τὰς σχέσεις, αἵτινες διέπουν τὴν ἔννοιαν τοῦ συνόλου πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ μερικοῦ, οὕτως ὅστε ὁ συνδυασμὸς τούτων γὰρ μᾶς δίδῃ τὴν μίαν καὶ ἐνιαίαν γνῶσιν ἡμῶν, θὰ θεωρήσωμεν ὡς σκοποῦσαν οὐχὶ τὴν γνῶσιν αὐτοῦ τούτου τοῦ κόσμου, ἀλλὰ τὴν κατανόησιν τούτου διὰ τῆς πρεπούσης αὐτῷ συνολικῆς μορφῆς.

Καθὼς λοιπόν, ἡ ἐπιστημονικὴ γνῶσις ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τῆς ἀμέσου ἐμπειρίας εἰς τὰ ἰδεατὰ αὐτῆς συγκροτήματα, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ εἰς τὴν φιλοσοφίαν ἐπιβάλλεται ἡ οὐχὶ ἀνεπιφύλακτος χρῆσις τῶν μορφῶν τοῦ Χώρου καὶ τοῦ Χρόνου, ὅπως τοῦτο ἐγένετο ἐν τῇ μεταφυσικῇ· δεόν ὅθεν γὰρ μεταχειριζώμεθα ταύτας μόνον ὅπως τὰς

διαμορφώνει ἡ ἰδεατὴ κατεργασία, ἣτις ταῖς ἐπιβάλλει τὴν συνοδείαν ὕλων ἐκείνων τῶν βοηθητικῶν ἐννοιῶν, αἵτινες θὰ τὰς καταστήσωσιν ἀκινδύνους. Ὁ ἐξ αὐτῶν κίνδυνος ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι, ἐνῶ ἀφ' ἐνὸς εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ σχηματίσωμεν τὴν μορφήν τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, δεδομένου ὄντος ὅτι ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων εἴμεθα καταδεδικασμένοι εἰς τὸ νὰ εἴμεθα μόνον θεαταί, ἀφ' ἑτέρου δὲν δυνάμεθα τὴν ποθουμένην μορφήν νὰ εὕρωμεν εἰς τὴν ἀπ' εὐθείας διδομένην ἐμπειρίαν ἡμῶν· καθόσον ἤδη προσπαθοῦμεν νὰ συγκροτήσωμεν τὴν μορφήν ἐνὸς κόσμου, εἰς τὸν ὁποῖον ἐκ τῶν προτέρων γνωρίζομεν ὅτι οὐδεμίαν πραγματικὴν ὑπόστασιν ἔχουσιν αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος μορφαὶ τοῦ Χώρου καὶ Χρόνου· καὶ συνεπῶς νὰ μὲν αὐτῶν τῶν μορφῶν θὰ κάμωμεν χρῆσιν κατὰ τὴν διεργασίαν ταύτην, ἀφοῦ οὐδὲν εἶναι δυνατόν νὰ φαντασθῆ ἢ νόησιν, ἐκτὸς τῆς τοπικοχρονικῆς διατάξεως· ἀλλὰ θὰ γίνῃ τοῦτο, ἀφοῦ ἐν ταύτῳ προσαρμόσωμεν τὴν σχηματιζομένην μορφήν, τόσον πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τὰς ἀπορρεούσας ἐκ τῆς ἀνυπαρξίας αὐτῶν εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, ὅσον καὶ ἀφοῦ ἐκκαθάρωμεν ταύτην ἀπὸ ὅλας τὰς ὑποβλημαίας ἐκείνας ψευδεῖς ἐννοίας, μὲ τὰς ὁποίας περιβάλλονται, ἐν τῇ ἀπ' εὐθείας παραγωγῇ των αἱ μορφαὶ αὗται τοῦ Χώρου καὶ Χρόνου, λόγῳ τῶν ἀδυναμιῶν τῆς νοήσεως, ἃς αὕτη κέκτηται, ὡς ἐκ τοῦ τρόπου τῆς λειτουργίας της. Τοῦτο θὰ εἶναι τὸ πνεῦμα τὸ διέπον τὴν ἰδεατὴν κατεργασίαν τῆς ἐμπειρίας, πρὸς διαμόρφωσιν τῶν συνολικῶν ἀπόψεων τῆς φιλοσοφικῆς γνώσεως· ἐὰν ταῦτα δὲν συντελεσθῶσι καθολοκληρίαν ἢ ἐσφαλμένως συτελεσθῶσι, τότε ἡ περὶ τοῦ κόσμου ἀντίληψίς μας δὲν εἶναι ἢ πρέπουσα, ἀλλ' ἀπλῶς μόνον εἰς μεταφυσικὸς μῦθος ἐστερημένος ἀξίας διὰ τὴν κατανόησιν τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου.

Ἀρχόμεθα λοιπὸν ἤδη τῆς πρὸς ἀπόκτησιν τῆς συνολικῆς τοῦ κόσμου μορφῆς ἀπαιτουμένης διεργασίας, διὰ τῆς χρήσεως τοῦ κυριάρχου διανοητικοῦ νόμου τῆς προσαρμογῆς παραγομένων πρὸς τὰ διδόμενα, ἀφοῦ λάβωμεν ὡς δεδομένα ἀφ' ἐνὸς μὲν τὴν γνώσιν τῆς ἀνυπαρξίας τοῦ Χώρου καὶ Χρόνου εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον καὶ ἀφ' ἑτέρου τὰς γνώσεις, ἃς μᾶς δίδει ἡ σπουδὴ τοῦ τρόπου της λειτουργίας τῆς νοήσεως διὰ τὴν παραγωγὴν τούτων. Καὶ πρῶτον, ἡ

έννοια τῆς ἀνυπαρξίας τοῦ Χώρου ἐν τῷ ἐξωτερικῷ κόσμῳ, ἐπιβάλλει καὶ τὴν ἄμεσον ἄρσιν ἀπὸ τῆς σχηματιζομένης ὑφ' ἡμῶν συνολικῆς μορφῆς αὐτοῦ, τῆς έννοίας τῆς ἀποστάσεως· ἐφ' ὅσον δὲ ὁ πραγματικὸς κόσμος φορεῖται ὡς πολυμερῆς ὑπόστασις καὶ τοῦτο καταφαίνεται ἐκ τῆς κινήσεως καὶ τῶν μεταβολῶν τῶν ἀντικειμένων, αἵτινες μᾶς ὑπαγορεύονται ἐκ τῆς παραστάσεως τῆς κινήσεως, ἥτις ὑπὸ τόσον ποικίλας μορφῆς δίδεται ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ, δεδομένου ὄντος ὅτι παράστασις καὶ ἀντικείμενον συνυπάρχουσιν, ἐπιβάλλεται ὅπως τὰ μέρη τῆς ὑποστάσεως τοῦ κόσμου, οἷαδὴποτε καὶ ἂν εἶναι κατὰ τὴν ὑφ' ἡμῶν ἀγνοουμένην φύσιν αὐτῶν, νοῶνται ὡς ἐν ἀπολύτῳ ἐνότητι ὑφιστάμενα, καταργουμένης τῆς έννοίας τῆς ἀποστάσεως. Ἡ ἐνότης ὅθεν αὕτη δὲν εἶναι ἡ συνήθης ἐκείνη, ἥς τὴν έννοιαν ἀποκτῶμεν ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ διὰ τῆς ἐκμηδενίσεως τῆς ἀποστάσεως, ὅταν φέρωμεν εἰς ἐπαφὴν δύο ἀντικείμενα, καὶ ἡ ὁποία δύναται καὶ νὰ ἀλλοιωθῇ, ἀλλὰ εἶναι μία μοναδικὴ ἀκατάλυτος κατάστασις ἐνότητος, ἥτις δὲν ἐπιτρέπεται νὰ νοηθῇ, ὡς δυναμένη κατ' οὐδένα τρόπον νὰ διαταραχθῇ ποτέ.

Ἡ σχολαστικὴ ὅθεν παλαιὰ ἐκείνη γνώμη, ὅτι μόνον τὸ ἀπλοῦν ἀδιαίρετον στοιχεῖον εἶναι ἐνιαῖον, εἶναι εἰς μῦθος, δεδομένου ὄντος ὅτι ὁ πολυμερέστερος πραγματικὸς κόσμος δέον νὰ κατανοῆται ὡς ἀκατάλυτος ἐνότης, ἐν ἣ τὸ ἀπλοῦν στοιχεῖον κατὰ ἄμεσον συνέπειαν, οὐδέποτε δύναται νὰ ἀπομονωθῇ καὶ νὰ εὗρεθῇ ὡς πραγματικότης, ἀφοῦ εἶναι φύσει τῶν ἄλλων ἀναποχώριστον καὶ μόνον διὰ τῆς φαντασίας αὐθαιρέτως ἀποσπᾶται, λαμβάνον τὴν ψευδῆ ταύτην θέσιν τῆς ἀπομονώσεως.

Ὡς δὲ εἶπομεν, ἡ έννοια τοῦ συντετελεσμένου ἀπείρου εἶναι μία ψευδῆς έννοια, προελθοῦσα ἀπὸ τὴν προσαρμογὴν τῆς νοήσεως, πρὸς τὴν πεπλανημένην πίστιν τῆς ἀρχεγόνου γνώσεως ἐπὶ τὴν ἀντικειμενικότητα τοῦ Χώρου καὶ Χρόνου· ἐν αὐτῇ προφανὲς εἶναι, ὅτι ἡ έννοια τῆς ὑπάρξεως, ἣν ἐνέχει ἡ ἐκφρασις τοῦ συντετελεσμένου, αἶρεται ἀπὸ τὴν έννοιαν τοῦ ἀπεράντου, τοῦ ὄντος τοιούτου ὄχι διότι ἀξάνουν τὰ ὄρια του διαρκῶς, ἀλλὰ διότι δὲν ὑφίστανται τοιαῦτα. Κατὰ τὴν ἀρχέγονον λοιπὸν γνώσιν ἐξέλαβον, ὡς ιδιότητα αὐτῆς τῆς φύσεως, τοῦ ὡς πραγματικοῦ θεωρουμένου Χώρου, τὴν ἀπλὴν ἀδυναμίαν

τῆς νοήσεως, καθ' ἣν δὲν δύναται νὰ θέσῃ ἐν τέρμα εἰς τὴν κίνησιν, ἐν προσαρμογῇ πρὸς τὴν ὁποίαν παράγει τὴν χωρικὴν τῶν αἰσθημάτων διάταξιν, ἐφ' ὅσον δύναται αὕτη νὰ γίνηται νοητή, ὡς διαρκῶς ἐπαναλαμβανομένη. Συνεπῶς κατ' ἀρχὴν εἰς τὴν ἐπιτελουμένην συνολικὴν τοῦ κόσμου μορφήν εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ δώσωμεν συγκεκριμένην πάντοτε ἐκδοσιν. Πᾶσαι ἐκεῖναι αἱ ἀντιρρήσεις, αἵτινες διατυποῦνται διὰ τῆς ἐρωτήσεως περὶ τοῦ τί θὰ ὑφίσταται πέραν τῶν ὁρίων τούτων, δεόν νὰ χαρακτηρισθῶσιν ὡς παραληρήματα τοπικοχρονοκρατουμένης διανοήσεως,

Καὶ ὡς λάβωμεν ἤδη τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Χρόνου, ὅστις παράγεται ἐν τῇ νοήσει ἐκ τῆς προσαρμογῆς αὐτῆς πρὸς πᾶσαν παράστασιν τῆς κινήσεως καὶ τῆς μεταβολῆς. Αἱ κινήσεις τῶν πραγματικῶν ἀντικειμένων καὶ αἱ διαδρομαὶ τῶν φυσικῶν φαινομένων, αἵτινες ἵπνοοῦνται ἐκ τῶν παραστάσεων τῆς κινήσεως αὐτῶν, λόγῳ τῆς συνυπάρξεως ἐκείνης παραστάσεως καὶ ἀντικειμένου, θὰ θεωρηθῶσιν ὅτι ἀποτελοῦσιν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, συγκεκριμένην πάντως σειρὰν, ἀφοῦ ἤδη συνετελέσθησαν, καὶ ὡς συντελεσθεῖσαι δὲν δύνανται νὰ εἶναι ἀπειροί. Ἡ συγκεκριμένη λοιπὸν αὕτη σειρά τῆς διαδρομῆς τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου, ὑποδεικνύει ἀναντιρρήτως μίαν ἀρχικὴν κατάστασιν καὶ ἀφετηρίαν τῆς δημιουργίας τοῦ πραγματικοῦ κόσμου, ἧς τὸ κῦρος δὲν εἶναι δυνατόν νὰ κλονισθῇ διὰ μέσου τῆς ἐρωτήσεως, περὶ τοῦ τί ἦτο πρότερον αὐτῆς, δεδομένου ὄντος, ὅτι ὁ Χρόνος παράγεται ἐκ τῆς προσαρμογῆς πρὸς τὰς παραστάσεις τῶν ἐν λόγῳ κινήσεων, οὕτως ὥστε θὰ εἶναι παράλογον νὰ θέλωμεν, ὡς ἐν ἀναστροφῇ τῶν πραγμάτων, νὰ ταξιδιετήσωμεν αὐτὰς ταύτας τὰς κινήσεις οὐχὶ ὡς αὐταὶ δυνάμει τῆς φύσεώς των ὑπαγορεύουσιν, ἀλλὰ ἐπ' ὀνόματι τοῦ διανοητικοῦ φαινομένου τοῦ Χρόνου, ὅπερ δὲν ἔχει οὐδεμίαν ὑπόστασιν ἐν αὐταῖς καὶ ἐξ αὐτῶν ὑστερογενῶς ὄλως ἐν τῇ νοήσει παράγεται.

Τὴν ἐρώτησιν ὅθεν ταύτην, περὶ τοῦ τί ἦτο πρότερον, τὴν ἐπιβάλλει αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς λειτουργίας τῆς νοήσεως, ὡς ἐκ τοῦ ὁποίου οὐδὲν τέρμα δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν ἐν τῷ Χώρῳ καὶ τῷ Χρόνῳ, ἐφ' ὅσον τὰς κινήσεις ἐκ τῆς προσαρμογῆς τῶν ὁποίων λαμβάνομεν τὴν συνείδησιν τῶν μορφῶν τούτων, δυνάμεθα νὰ φαν-

τασθῶμεν, ὡς μηδέποτε τερματιζομένας· ἀλλὰ τοῦτο ὑποδεικνύει, ὅτι καὶ αἱ μορφαὶ αὐταὶ τοῦ Χώρου καὶ Χρόνου, ὡς γεγονότα τοῦ ψυχικοῦ ἡμῶν βίου, θὰ ἔχωσι πάντοτε συγκεκριμένην ἔκδοσιν καὶ συνεπῶς ὅτι μᾶς εἶναι ἀπηγορευμένον νὰ περιπίπτωμεν εἰς τὴν ἀρχικὴν ἐκείνην πλάνην τοῦ συντετελεσμένου ἀπείρου ἐν τῷ Χώρῳ καὶ τῷ Χρόνῳ καὶ νὰ μεταχειρίζομεθα τὴν ψευδῆ αὐτὴν ἔννοιαν, ὡς ἐν ἀλλόκοτον πραγματικὸν καθεστῶς, ἐρωτῶντες, ἐνῶ αἱ συντελεσθεῖσαι ἤδη κινήσεις τοῦ πραγματικοῦ κόσμου ἀποτελοῦσιν, ὡς παρελθούσαι, συγκεκριμένην σειρὰν, περὶ τοῦ τί ἦτο πρότερον ἢ περὶ τοῦ τί εἶναι πέραν ἑνὸς ὑποτιθεμένου ὁρίου τοῦ κόσμου, ὡσὰν τὸ πρότερον καὶ τὸ πέραν νὰ ἦσαν πραγματικότητες ἀπαιτούσαι τὴν κατανόησιν αὐτῶν καὶ οὐχὶ ἀπλᾶ παραληρήματα τοπικοχρονοκρατουμένης διανοήσεως.

Προσεπινοεῖται πάντοτε, ὅτι τῶν ὄρων ὧν κάμνομεν χρῆσιν ἐνταῦθα τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ ὁρίου, δεδομένου ὄντος ὅτι ἐπεξεργαζόμεθα τὴν μορφήν τοῦ συνόλου τῆς πραγματικότητος, δὲν μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ ἀντιλαμβάνομεθα αὐτῶν κατὰ τὴν συνήθη των ἔννοιαν· καθόσον ἐκτὸς τῆς πραγματικότητος δὲν ὑφίσταται καὶ ἄλλο τι, ὥστε νὰ ὑπάρχωσιν ὅρια μεταξὺ τῆς πραγματικότητος καὶ αὐτοῦ· οὐδὲ ἡ ἀρχὴ δύναται νὰ σημαίνει τὴν συνήθη θέσιν τὴν ἐκ διαδοχῆς ἄλλης τινὸς προηγουμένης καταστάσεως προερχομένην, ἀλλὰ μίαν ἀπόλυτον ἀρχὴν αὐτοῦ τοῦ πραγματικοῦ κόσμου καὶ μίαν ἀφετηρίαν τοῦ παντός.

Δουθέντος λοιπὸν ὅτι ὁ ἔξωτερικὸς κόσμος λαμβάνει τὴν ἔκδοσιν τῆς μορφῆς τῆς συγκεκριμένης ἀκαταλύτου πολυμερεστάτης ἐνότητος, οἷανδήποτε ἔννοιαν δράσεως δὲν δυνάμεθα νὰ ἀναμένωμεν ἐκ τοῦ συνόλου αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον δὲν ὑφίσταται καὶ ἄλλο τι πλὴν τοῦ πραγματικοῦ, πρὸς ὃ νὰ συσχετισθῇ, καθισταμένης δυνατῆς μιᾶς τοιαύτης ἀπόψεως δράσεως τοῦ συνόλου τοῦ κόσμου, ὡς ἑνὸς ὄντος. Πᾶσα ἔννοια δράσεως θὰ συνδέηται πρὸς τὴν δρασίαν τῶν διαφόρων τοῦ κόσμου μερῶν πρὸς ἄλληλα, ὅπως ἀληθῶς ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ δίδονται ἡμῖν αἱ διάφοροι διαδρομαὶ τῶν φαινομένων τοῦ κόσμου. Ἐκ τῆς φωραθείσης δὲ ταύτης γενικῆς ἐνότητος, ὡς καθεστῶτος, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ πραγματικοῦ καὶ τῆς ἀνάγκης ἀφ' ἑτέρου τοῦ νὰ ἀναμένωμεν τὴν δρασίαν αὐτοῦ οὐχὶ ἐν τῷ συνόλῳ του ὡς ἑνὸς ὄντος, ἀλλ'

ἐν τῇ μεταξὺ τῶν μερῶν αὐτοῦ ἀπόψει, θὰ εὕρωσι τὴν πρέπουσαν αὐτοῖς ἐρμηνείαν τόσον τὰ φαινόμενα ἐκεῖνα τῆς ὀργανικῆς καὶ ψυχικῆς ἐνότητος, ὅσον καὶ τὰ τῆς καθόλου ἀρμονικῆς συμβιώσεως τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου, ἅτινα τοσοῦτον ἐκούρασαν τὸν φιλοσοφῆσαντα κόσμον διὰ τὴν κατανόησιν αὐτῶν.

Ἐπανερχόμενοι ἤδη εἰς τὰς ἀποπλανήσεις, εἰς ἃς μᾶς ἄγει ὁ τρόπος τῆς λειτουργίας τῆς νοήσεως, παρατηροῦμεν ὅτι ὁ τρόπος καθ' ὃν σχηματίζεται ἡ ἐποπτεία ἡμῶν, τουτέστιν ἡ ἀναπότρεπτος συνειδησις παντός ὡς περιεχομένου τοῦ Χώρου, δίδει λαβὴν εἰς μίαν ὀριζικήν καὶ ἑμμόνον πλάνην, ἣτις σπουδαῖον ῥόλον διεδραμάτισεν ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ τῆς γνώσεως. Ἡ πλάνη αὕτη ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι τὸ νοητικὸν ἡμῶν κέντρον ἐμφανίζει εἰς διπλοῦν τὸ αὐτό· τὰ δυναμικὰ δηλαδή γεγονότα, ἅτινα ἀπαρτίζουν τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, μεταφερόμενα ἐν τῇ νοήσει κατὰ τὴν λειτουργίαν τῶν αἰσθήσεων ἐμμότως παραμορφοῦνται, λαμβάνοντα τὴν ἔκδοσιν τοῦ ὅτι βασίζονται καὶ ἀπορρέουσιν ἐκ τῶν στερεῶν ἅτινα πληροῦσι τὸν Χῶρον, ἀποτελοῦντα τὴν αἰτιότητα αὐτῶν.

Ἀλλὰ ἡ παρεισαγομένη αὕτη, ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων, ἔννοια τοῦ στερεοῦ, ἀποτελεῖ ἀκριβῶς τὴν ἀφετηρίαν τῆς διαμορφώσεως τῆς ἐννοίας τῆς οὐσίας, τῆς διαμορφώσεως τῆς ἐννοίας τῆς ὕλης.

Ὁ Βοῦντ λέγει ὅτι ἡ ἔννοια τῆς ὕλης, ὅπως ἀποκαλοῦσι τὴν οὐσίαν ἐν ταῖς θετικαῖς ἐπιστήμαις, δεόν νὰ θεωρῆται ὡς οὐχὶ ἐμπειρική ἔννοια, ἀλλὰ μόνον ὡς ὑποθετικὴ βοηθητικὴ τοιαύτη διὰ τὴν ἐπιστήμην καὶ ὅτι αὕτη λαμβάνεται ἐκ τῆς φιλοσοφίας.

Καὶ ἐφόσον μὲν ὁ Βοῦντ διὰ τοῦ ὅρου τούτου τῆς ἐμπειρικῆς ἐννοίας ἐννοεῖ τὰς ἐννοίας ἐκεῖνας εἰς ἃς ἐμπεριέχονται ἰδεατῶς κοινὰ ἰδιότητες ἀνήκουσαι εἰς διαφόρους παραστάσεις, χωρὶς νὰ προστίθενται ἀξιώσεις λογικῆς φύσεως, ὅπως π.χ. εἶναι αἱ ἔννοιαι φυτὸν ζῶον σῶμα κτλ., εὕρισκεται ἐν τῷ δικαίῳ, διότι ὄντως δὲν εἶναι τοιαύτη ἡ ἔννοια τῆς ὕλης· ἀλλ' ἐφ' ὅσον θὰ ἤθελε διὰ τούτου νὰ θίξῃ τὸ ζήτημα τοῦ τελικοῦ ὅρου τῆς γενέσεως αὐτῆς, δισχυριζόμενος ὅτι τὴν βάσιν πρὸς λογικὴν κατεργασίαν καὶ παραγωγὴν τῆς ἐννοίας ταύτης δὲν μᾶς παρέχει ἡ ἐμπειρία τότε εὕρισκεται ἐν τῷ ἀδίκαῳ.

Ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ φωρῶνται τὰ διάφορα στερεὰ τὰ πληροῦντα τὸν

Χῶρον καὶ συνεπῶς ἦ, ἐπὶ τῆς ἀπόψεως τοῦ ὡς πολυμεροῦς δεδομένου ἐμπειρικοῦ περιεχομένου, λογικὴ κατεργασία μέχρι τῶν ἀποτάτων ὁρίων τοῦ ἐλαχίστου, μᾶς δίδει τὴν ἔκδοσιν τῆς ἐννοίας τῆς ὕλης, διὰ τῶν ἀπλῶν ἐκείνων ἀδιαιρέτων ἀτόμων τῆς μάξης.

Ἡ πλάνη λοιπὸν τοῦ Βοῦντ καθὼς καὶ ὅλων τῶν φιλοσόφων ἐκείνων οἵτινες ἐξακολουθοῦν νὰ ἀσχολῶνται μὲ τὸ ζήτημα τῆς οὐσίας τοῦ κόσμου, ἔγκειται εἰς τὸ σφάλμα καθ' ὃ, ἀπαξ ἀπεσύρθησαν εἰς τὰς ἀφηρημένας ἐννοίας διὰ τῆς ἀδιαφόρου χρήσεως τῆς αἰσθησιακῆς ὕλης, νομίζουσιν ὅτι ἄρκετὰ ἔπραξαν διὰ νὰ καθέξωσι καὶ αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ κόσμου, δεδομένου ὅτι ἀπηλλάγησαν διὰ τούτου τῆς παλαιᾶς πλάνης, καθ' ἣν ἡ αἰσθησιακὴ ὕλη εἶχεν ἀντικειμενικὴν ὑπαρξιν. Δὲν παρατηροῦσιν ὅμως, οἱ οὕτω σκεπτόμενοι, ὅτι ἡ ἐμπειρία ἡμῶν δὲν ἀποτελεῖται μόνον ἐκ τῆς αἰσθησιακῆς ὕλης, εἰς ἣν ἀρροῦνται οὕτω τὴν ἀντικειμενικὴν ὑπαρξιν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς διατάξεως, τῆς πάντως τῆ βροθηθεῖα ταύτης συντελουμένης, κατὰ τὴν ἐννοίαν τοῦ στερεοῦ τοῦ πληροῦντος τὸν Χῶρον· πιστεύοντες ὅθεν εἰς τὴν ἀντικειμενικότητα τῆς διὰ τῆς κατεργασίας τῆς ἐμπειρικῆς ταύτης ἐννοίας τοῦ στερεοῦ, κτωμένης ἐννοίας τῆς ὕλης, παραμένομεν ἀπροσάριστοι ὅπως πρὸς τὸ φωραθὲν γεγονὸς τῆς ἐμμόνου διαστροφῆς τῆς ὑποστάσεως τοῦ κόσμου ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων ἡμῶν καὶ καθ' ἣν τὰ δυναμικὰ τοῦ κόσμου γεγονότα διπλασιάζονται τὴν ὑπόστασιν ἐμφανιζόμενα ἐν τῇ συνειδήσει καὶ ὡς δυναμικὰ φαινόμενα ἀλλὰ καὶ ὡς ἀπορρέοντα ἐκ τῶν πληρούντων τὸν Χῶρον στερεῶν, ὧν ἀποτελοῦσι τὴν αἰτιότητα.

Ἡ δέουσα λοιπὸν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἰδεατὴ κατεργασία πρὸς λογικὴν τῆς γνώσεώς μας διατύπωσιν δέον νὰ λάβῃ οὐχὶ τὴν ἀφηρημένην ἐκείνην ἔκδοσιν τὴν κτωμένην ἐπὶ τῇ βάσει τῆς κατεργασίας τοῦ ἐμπειρικοῦ περιεχομένου, ἀλλὰ ἐκείνην ἣτις προσκτᾶται ἐκ τῆς καθολοκληρίαν ἀπορρίψεως τοῦ περιεχομένου τούτου κατὰ τὴν ἐννοίαν τοῦ ὅτι δύναται ὅπως δήποτε νὰ μᾶς δώσῃ αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπόστασιν τοῦ κόσμου, ὅπως συνέβη μὲ τὴν ἐννοίαν τῆς μάξης καὶ ἣτις ὑπόστασις εὔρηται ἐκτὸς πάσης ἐννοίας τοῦ Χώρου· καὶ οὕτω θὰ ἀντιληφθῶμεν, ὅτι μόνον τὴν γνώσιν τῆς μορφῆς τοῦ κόσμου δικαιούμεθα νὰ ἐπιζητῶμεν καὶ οὐδέποτε τὴν τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ.

Οἱ ἀσχολούμενοι ὅθεν μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς ὕλης παραμένουσι καὶ σήμερον ἔτι εἰς τὸ παλαιὸν ἐκεῖνο χρεωκοπημένον τῆς ποιοτικῆς γνώσεως πνεῦμα, καθ' ὃ ἄλλα ἀντ' ἄλλων ἐξελαμβάνοντο, διὰ μέσου τοῦ διπλασιασμοῦ τῆς σημασίας τῶν προϊόντων τῆς ἰδίας ἡμῶν νοήσεως, ὡς ἐκ τοῦ ὁποίου ἡ νόησις ἐθεωρεῖτο ἱκανὴ νὰ γνωρίσῃ καὶ αὐτὴν τὴν τοῦ κόσμου ὑπόστασιν, ἐνῶ μόνον διὰ τὴν κατοχὴν τῆς μορφῆς αὐτοῦ εἶναι προωρισμένη.

Οὕτω λοιπὸν κατὰ τὴν διαμόρφωσιν τῆς συνολικῆς τοῦ κόσμου μορφῆς δεόν νὰ συνδυάζωμεν τὴν ἀδυναμίαν τῆς νοήσεως ἡμῶν, καθ' ἣν οὐδὲν δύναται αὕτη νὰ φαντασθῇ ἐκτὸς Χώρου καὶ Χρόνου πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς ἐκκαθαρίσεως τῶν μορφῶν τούτων ἀπὸ τῶν ὑποβολιμαίων παραγόντων καὶ ἀπόψεων, αἱ περιλαμβάνουσιν ἐν τῇ ἐκδόσει, ἣν ἔχουσιν αὐταὶ εἰς τὴν ἄμεσον ἐποπτεῖαν ἡμῶν· ἡ ἐκκαθαρίσις δηλαδή αὕτη θὰ στηρίζηται ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς ἀντιλήψεως, ὅτι μεταχειρίζομεθα τὰς μορφὰς ταύτας διὰ τὴν συγκρότησιν τῆς μορφῆς ἑνὸς κόσμου εἰς ὃν δὲν ἔχουσιν ὑπαρξιν, διὰ νὰ εὕρισκώμεθα ἐν λογικῷ εἶρημῷ ἄλλως, πλὴν ἄλλων ἀντιφάσεων, περιερχόμεθα εἰς τὴν ἔννοιαν ταύτην τῆς ὕλης, ἣτις φέρει εἰς φῶς καὶ τὴν ἀλλόκοτον ἐκείνην διαίρεσιν τῆς φύσεως τῶν ὄντων εἰς ὕλικὰ καὶ ἄϋλα, τὰ ὁποῖα ὅμως ἐν ταύτῳ ὀφείλουσι καὶ ἀρρήκτως νὰ συνδέωνται, ἐν τῇ ἐννοίᾳ, ὅτι ἡ ὕλη εἶναι ἡ πηγὴ τῶν ἀϋλων δυνάμεων. Περιερχόμεθα δὲ εἰς τὰ ἀκατανόητα ταῦτα, ἐπειδὴ ἐπιχειροῦμεν νὰ συλλάβωμεν αὐτὴν τὴν ὑπόστασιν τῶν ὄντων, δηλαδή νὰ ἐξέλθωμεν τῆς ἰδίας μας ὑποστάσεως, ἣτις μᾶς ἐπιβάλλει τὸ νὰ εἴμεθα πάντοτε θεαταὶ καὶ ἐν τῇ συγχύσει ταύτῃ ἐκλαμβάνομεν ὡς τὴν ὑπόστασιν αὐτὴν, διαμορφώσεις στηριζομένας ἐπὶ τῆς κατεργασίας παραγόντων μόνον ἐκ τοῦ ἰδίου ἡμῶν νοητικοῦ κέντρου προερχομένων.

Ἀκριβῶς δὲ ἐν τῇ ἀποχῇ αὐτῆς ἀπὸ πάσης παραστατικῆς βοήθειας ἔγκειται ἡ ὑπεροχὴ καὶ ἡ γονιμότης τῆς θεωρίας τῆς ἐνεργείας ἀπέναντι τῶν ἄλλων δυναμικῶν ὑποθέσεων· καθόσον αὕτη δὲν ἀπεικονίζει ἐποπτικῶς τὰς φυσικὰς ἐνεργείας, ἀλλὰ προσδιορίζει τὴν ἀλληλουχίαν αὐτῶν ἀπὸ ἀφηρημένης ἰδεατῆς ὕλης ἀπόψεως.

Οὕτω λοιπὸν οὐχὶ μόνον αἱ ἐκάστοτε κατ' ἀπομίμησιν τῆς ἐννοίας τῆς οὐσίας γινόμεναι αὐθαίρετοι οὐσιοποιήσεις διαφόρων φαι-

νομένων ενεργείας, ὑπὸ τῆς νοήσεως ἡμῶν, δέον νὰ διαλύωνται, ἀλλ' αὕτη αὕτη ἡ βασικὴ ἔννοια τῆς οὐσίας δέον νὰ ἀποβληθῆ ἔκ τοῦ μέσου, ὡς μία ὑποβολὴ παραμορφωτικὴ τῆς ὀρθῆς ἐκδόσεως τῆς γνώσεως ἡμῶν. Λέγοντες ὅθεν, ὅτι ἀντικαθιστῶμεν τὰς δυναμικὰς θεωρίας τὰς στηριζομένας ἐπὶ τῆς ἔννοιας τῆς ὕλης διὰ τῆς θεωρίας τῆς ενεργείας, δὲν ἐγνωῦμεν ὅτι θὰ ἔχωμεν διὰ ταύτης αὐτὴν ταύτην τὴν πάντοτε διδομένην ὡς παροῦσαν ὑπόστασιν τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου καὶ ἦν ἀπεπειρᾶτο ματαίως νὰ μᾶς γνωρίσῃ ἡ θεωρία τῆς ὕλης, ἀλλὰ ὅπως τὸναντίον ὅτι κατ' ἀρχὴν παραιτούμεθα τοῦ ἔργου τούτου ὡς ἀδυνάτου καὶ ὅτι δι' αὐτῆς μόνον ἐπὶ τῆς πρεπούσης εἰς τὸν κόσμον μορφῆς καὶ κατανοήσεως ἀξιούμεθα.

Εἶναι δὲ πλεονεκτικὴ ἡ θεωρία αὕτη τῆς ενεργείας καὶ ἔκ τῆς ἐπιβολῆς τῶν ἀπόψεων τοῦ ἐξῆς γεγονότος. Ἡμεῖς αὐτοί, ἡ ἰδίᾳ ἡμῶν συνείδησις εἶναι, ὡς εἶπομεν, ἐν κέντρον μεταμορφώσεως τῶν ενεργειῶν, τοῦθ' ὅπερ ἐγνώσθη διὰ τῆς ἀντιλήψεως ὅτι ἐν τῇ νοήσει δὲν ὑφίστανται ἀντικείμενα κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς σχετικῆς σταθερότητος ἦν ἀπέδιδον εἰς τὰ ἔξω τοιαῦτα, ἀλλὰ μόνον φαινόμενα ενεργείας, ὧν ὅμως ἔχομεν γνῶσιν διὰ τῆς ἀπ' εὐθείας συνειδήσεως ἀπάσης τῆς ὑποστάσεως αὐτῶν· κάθε συνειδητὸν φαινόμενον δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ ἐκεῖνο τοῦ ὁποίου λαμβάνομεν συνείδησιν καὶ ὡς ἐκ τούτου ἰδοῦ ὅτι ἔχομεν γνῶσιν πλέον καὶ οὐχὶ μόνον κατανόησιν, αὐτῆς ταύτης τῆς ὑποστάσεως ὀρισμένων φαινομένων τοῦ κόσμου.

Τὰ φαινόμενα ταῦτα προέρχονται ἐκ τῆς μεταμορφώσεως ἄλλων φαινομένων ενεργείας ἅτινα εἶναι καταδικασμένα νὰ μένωσιν ἀγνώριστα ὑφ' ἡμῶν αὐτὰ καθ' αὐτὰ καὶ τὸ μόνον ὅπερ περὶ τούτων γνωρίζομεν εἶναι ὅτι καὶ ταῦτα δέον νὰ εἶναι πάντως φαινόμενα καὶ δὴ ἐκεῖνα ὧν τὴν μεταμόρφωσιν γνωρίζομεν.

Ἐκ τῆς συνειδήσεως λοιπὸν ταύτης τῆς ὕλης ὑποστάσεως ὀρισμένων φαινομένων τοῦ κόσμου, ὅπως συμβαίνει μὲ τὰ ψυχικά μας φαινόμενα, ὅταν ἀφιέμεθα εἰς τὴν ἀπ' εὐθείας μόνον αὐτῶν συνείδησιν καὶ ἄνευ ἄλλης τῆς νοήσεως παρεμβάσεως, ἀντιλαμβανόμεθα τὸ πόσον ἄσχετος πρὸς τὴν ἀληθῆ τῶν ὄντων ὑπόστασιν εἶναι ἡ ὑποβολιμαῖα ἐκείνη τῆς οὐσίας καὶ ὕλης ἔννοια· συνάμα δὲ βοη-

θούμεθα ἐκ τῆς γνώσεως τούτων εἰς τὴν γενικὴν ἡμῶν τάσιν τοῦ νὰ ἀντιλαμβανόμεθα τὸν καθόλου κόσμον ὡς λειτουργίαν ὡς ἐνέργειαν συντελουμένην διὰ μέσου τῆς μεταμορφώσεως τῶν φαινομένων ἐνεργείας, οὕτως ὥστε διὰ τούτου νὰ κατανοῆται καὶ τὸ τῆς ὕλης δημιουργίας ζήτημα.

Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς ἐννοίας τῆς ὕλης καὶ τὴν ἀποκατάστασιν ἐν τῇ ἀντιλήψει τοῦ πραγματικοῦ τῆς ἐννοίας τῆς ἀκαταλύτου ἐνότητος ἐν αὐτῷ, δὲν μᾶς εἶναι ἐπιτετραμένον νὰ ἀναζητῶμεν τὴν ἐννοιαν τῆς δυνάμεως, κατ' ἀπομίμησιν τῆς θεωρίας τῆς ὕλης ἣτις ἐστηρίζετο ἐπὶ τῶν ἀπλῶν ἐκείνων μορίων τῆς μάξης ὡς τῶν τελευταίων τῆς ἀναλύσεως σταθμῶν· καθόσον ἡ ἀνάλυσις αὕτη εἶναι ἐν αὐθαίρετον τῆς φαντασίας ἔργον, ἐφ' ὅσον ἐν τῷ πραγματικῷ λόγῳ τῆς ἐνότητος ἣτις διέπει τοῦτο οὐδέποτε δύναται νὰ εὑρεθῇ μόνη τις δύναμις· οὕτως ὥστε ὁ ὅρος οὗτος τῆς δυνάμεως δέον νὰ ἀπαληφθῇ ἀπὸ τῆς τὴν μορφήν τοῦ πραγματικοῦ ἐπιδιωκούσης γνώσεως ἡμῶν καὶ νὰ ἀντικατασταθῇ ὑπὸ τῆς ἐννοίας τοῦ φαινομένου τῆς ἐνεργείας. Τοῦτο καὶ μόνον δύναται νὰ ἀποτελέσῃ τὴν μονάδα καὶ τὸ μέτρον ἐν τῇ κατανοήσει τοῦ πραγματικοῦ, τοῦ ἰδεατοῦ ὅρου τῆς δυνάμεως παραμένοντος μόνον πρὸς ὑπόδειξιν τῆς ἐννοίας, τῆς συνθέσεως καὶ τῆς λειτουργίας, ἣτις δέον νὰ συνοδεύῃ τὰ δυναμικὰ φαινόμενα ἐνεργείας, ἅτινα πρότερον ὡς σώματα στερεά, ὡς σώματα ὕλικὰ ἐξελαμβάνοντο, μέχρι τοῦ ἀπωτάτου δυνατοῦ σταθμοῦ ἀναλύσεως ὅπως εἶναι τὸ λεγόμενον στοιχεῖον.

Ἄλλὰ καὶ τὸ φαινόμενον ἐνεργείας λόγῳ πάλιν τῆς ἐννοίας τῆς ἀκαταλύτου ἐνότητος ἣτις διέπει τὸν πραγματικὸν κόσμον, δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἀπόλυτόν τινα αὐτοτέλειαν ἀλλὰ μόνον σχετικὴν τοιαύτην· θὰ νοῆται δὲ τοῦτο ὡς ἔχον μίαν ἐνιαῖαν προσωπικὴν, οὕτως εἰπεῖν, ἐκδοσιν δράσεως καὶ ἐνεργείας ἀλλ' ἐν ταύτῳ ὡς ἀναποσπᾶστως συνεχόμενον καὶ προσερχόμενον, ὑπὸ ὁρισμένους ὅρους ἐκ μεταμορφώσεως ἄλλου τοιούτου. Ἡ ἐσχάτη βασικὴ βαθμὶς ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν φαινομένων τῆς ὁποίας δύναται νὰ νοηθῇ ὡς ἀρχομένη ἢ ἀλληλοπαραγωγή αὕτη τῶν διαφόρων φαινομένων τῆς ἐνεργείας, εἶναι τὰ δυναμικὰ ἐκεῖνα φαινόμενα, ἅτινα ἄλλοτε ὡς ὕλη ἐξελαμβάνοντο ὡς ἐκ τῆς παραμορφώσεώς των ἐν τῇ ἐποπτείᾳ ἡμῶν εἰς τὰ

στερεὰ τὰ πληροῦντα τὸν χῶρον καὶ ἐκ τῶν ὁποίων ἔδει νὰ ἐκπο-
ρεύεται καὶ ἡ δράσις τῶν δυναμικῶν τούτων φαινομένων κατὰ τὰς
περιπτώσεις ἐκείνας καθ' ἃς καταβάλομεν προσπάθειαν πρὸς κατα-
νίκησιν μιᾶς ἀντιστάσεως, λαμβάνομεν ἐκ μεταμορφώσεως καὶ ψυ-
χικὴν συνείδησιν.

Εἰς τὴν ἐμίμονην ἐν τῇ πλάνῃ ἐκείνῃ καθ' ἣν μέγα μέρος τῶν
δυναμικῶν φαινομένων ἐξελαμβάνετο ὡς ὕλη τῶν στερεῶν σωμάτων,
συνέτεινε καὶ ἡ συγκαλείπτουσα ἀπὸ τῶν ὁμάτων μας τὴν ἔννοιαν
τῆς δράσεως ἐν αὐτοῖς, παθητικότης τῆς ἐκδηλώσεώς της ὅπως συνέ-
βαινε τὸ αὐτὸ εἰς τὸ ψυχολογικὸν πεδίον, ὅπου αἱ ὡς παθητικαὶ
καταστάσεις ἐκλαμβανόμεναι οὐδέποτε παύουσιν ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι
ἐκδηλώσεις τῆς νοητικῆς δράσεως καὶ ἐνεργείας. Ἡ παθητικότης τῆς
ἐκδηλώσεως τῆς ἐνεργείας τοῦ δυναμικοῦ π. χ. φαινομένου ὅπερ
ὡς μᾶζα ἐνὸς λίθου ἐκλαμβάνεται, ἔγκειται ἐν τῇ ἀπόψει τῆς ἀπλῆς
συνοχῆς εἰς ἓν μιᾶς πληθῆος ἐπίσης δυναμικῶν φαινομένων. Τὸ προ-
φανὲς ὅμως τῆς ἐκδηλώσεως τῆς δράσεως τοῦ φαινομένου ἐνεργείας
ὅπερ συνέχει εἰς ἓν σύνολον τὰ φαινόμενα ἐνεργείας, ἅτινα ἀποτε-
λοῦσι τὸν ἡμέτερον πλανήτην τῆς Γῆς, οὐδέποτε τόσον ῥιζικῶς πα-
ρερμηνεύθη, ἀλλ' ἐθεωρήθη εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ὡς δύναμις ἔλξεως τῶν
σωμάτων πρὸς τὴν Γῆν· πράγματι ὅμως εἶναι φαινόμενον ἐνερ-
γείας ὅπερ ἀποτελεῖ τὸν τρόπον τῆς ἐκδηλώσεως, ἐν τῇ περιπτώσει
ταύτῃ, τῆς ἀκαταλύτου ἐνότητος ἣτις διέπει τὸν πραγματικὸν
κόσμον.

Λαμβάνοντες ἀφ' ἐνὸς ὑπ' ὄψιν τὴν ἐνότητα τῆς ἐκδηλώσεως οἷα σ-
δήποτε δράσεως, ἀφ' ἑτέρου ἀποσπῶντες ἀπόψεις αὐτῆς διὰ τῆς
ἀφηρημένης ἀναλύσεως ἐκ τῆς ὅλης ἐνότητος, ἣτις διέπει τὸν ἐνερ-
γαισμὸν τοῦ πραγματικοῦ κόσμου, δυνάμεθα νὰ προσβλέπωμεν
ὡς εἰς μονάδας μέτρου ἐν αὐτῷ εἴτε εἰς τὸ ἔσχατον φαινόμενον
ἐνεργείας, ὅπερ καὶ στοιχεῖον Χημικὸν καλεῖται εἴτε εἰς τὸν ἐνι-
αῖον ἐκεῖνον συνδυασμὸν δράσεως καὶ ἐνεργείας, ὅστις ἀποτελεῖ
ἐν ἑκάστῳ τῶν λεγομένων οὐρανίων σωμάτων εἴτε εἰς τὸν δρα-
στικὸν ἐνιαῖον συνδυασμὸν τῶν οὐρανίων τούτων σωμάτων εἰς ἓν
ἡλιακὸν σύστημα εἴτε τέλος εἰς τὴν ἐνιαίαν δράσιν καὶ ἐνέργειαν

τοῦ συνόλου τῶν συστημάτων τούτων πρὸς ἄλληλα ἥτις εἶναι ἡ ὅλη πραγματικότητα.

Ἐκ τῆς ἀντιλήψεως τοῦ πραγματικοῦ ὡς ἐνιαίου ἐνεργητικοῦ καθεστῶτος, συνέπεται ἡ παραδοχὴ τῶν φαινομένων ἐνεργείας ἐκείνων, εἰς τὰ ὁποῖα ἐδόθη ἡ ὀνομασία τοῦ αἰθέρος· καθόσον κατὰ τὰς περιπτώσεις ἐκείνας τοῦ ἐν τῇ φυσικῇ κενοῦ ἐπιβάλλεται ἡ ἀποδοχὴ τῆς ἀπόψεως, καθ' ἣν μὲ τὴν παράστασιν τοῦ λεγομένου κενοῦ Χώρου, θὰ συνυπάρχωσι φαινόμενα ἐνεργείας, ὧν ἡ δραστικὴ ἐκδήλωσις θὰ εἶναι διάφορος ἐκείνης, ἥτις προέρχεται ἀπὸ τὸν συνήθη τύπον τῆς ἐξωτερικῆς ὑποστάσεως.

Ἰπλὴν ὅμως τῶν δυναμικῶν αὐτῶν φαινομένων, ἅτινα λόγῳ τῆς προαναφερθείσης ἐκείνης πλάνης ἐθεωροῦντο ἀπαρτίζοντα τὴν ὕλην τὴν μάζαν τοῦ κόσμου μετὰ τῶν ἰδιοτήτων αὐτῆς, καθὼς ἐπίσης καὶ τῶν ἀπόψεων ἐνεργείας ἐκείνων, αἵτινες ἐπιβαλλόμεναι ἐκ τῆς τοῦ ὄλου ἀκαταλύτου ἐνότητος, διέπουν τὸν ἁρμονικὸν τῶν καθ' ἕκαστα δράσεων ῥυθμῶν, ὅπως π. γ. ἡ ἑλξίς τῆς γῆς, θὰ παρατηρήσωμεν καὶ τὰ ἄλλα ἐκεῖνα φαινόμενα ἐνεργείας, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὸ ἀντικείμενον τῆς μελέτης τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν καὶ τὰ ὁποῖα ὑπὸ ὠρισμένους ὅρους προέρχονται ἐκ τῆς μεταμορφώσεως τῶν μὲν εἰς τὰ δέ, δίδοντα οὕτω εἰς τὸν πραγματισμὸν τὸν τόνον τῆς δημιουργικότητος. Τὰ φαινόμενα ταῦτα εἶναι τὰ μηχανικά, τὰ θερμικά, τὰ Χημικά, τὰ ἠλεκτρικά καὶ τὰ ψυχικά.

Τὰ τελευταῖα ὅμως ταῦτα, ἅτινα ἐξ ὀλοκλήρου διὰ τῆς ἀπ' εὐθείας συνειδήσεώς των κατέχομεν καὶ ὄχι διὰ μέσου ἰδεατῆς τινος κατανοήσεως, ὅπως συμβαίνει μὲ τὰ ἐπίλοιπα, προϋποθέτουσι καὶ ἄλλα φαινόμενα ἐνεργείας, ἀφ' ὧν διὰ μεταμορφώσεως θὰ προέρχωνται· ἀλλὰ τούτων ὁ ἰδεατὸς καθορισμὸς, ἐπὶ τοῦ παρόντος τουλάχιστον, μᾶς διαφεύγει ἐντελῶς.

Ἐνταῦθα δύναται νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι τὸ φαινόμενον τοῦ ἀδιαχωρήτου, ὅπερ διέπει τὰ δυναμικά φαινόμενα, ἅτινα ὡς ὕλη ἐξελήφθησαν, φωρᾶται ἴσως διέπον καὶ τὰ φαινόμενα, ὧν ἡ μεταμόρφωσις μᾶς δίδει τὰ ψυχικά μας τοιαῦτα· καθόσον τοῦτο φαίνεται ὑπαγορευόμενον ἐκ τοῦ γεγονότος ἐκείνου, ὅπερ καλεῖται στενότης τῆς συνειδήσεως ἡμῶν· ἡ στενότης αὕτη ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι μόνον δια-

δοξικῶς καὶ οὐχὶ συγχρόνως δύνανται ἐν σαφηνείᾳ νὰ γίνωσι συνειδηταὶ αἱ διάφοροι παραστάσεις.

Ἐν τῇ Βιολογίᾳ δὲ εὗρηγται πλεῖστα γεγονότα, ἅτινα δὲν δύνανται νὰ κατανοηθῶσι διὰ μέσου μόνον τῶν ὡς ἀνωτέρω ἀνεφερθέντων φαινομένων ἐνεργείας· καὶ οὕτω παρίσταται ἀνάγκη τῆς διακρίσεως καὶ ἄλλων φαινομένων, ὅπως π. χ. εἶναι τὰ ἀφορῶντα τὴν ἐνέργειαν ἣτις χαρακτηρίζει κάθε ὄργανισμόν, ἐν σχέσει πρὸς τὰ ὅρια τῆς αὐξησεώς του, τῆς φθορᾶς του, τῆς ὀργανικῆς του διαρρυθμίσεως κτλ.

Ὡς ἤδη εἶπομεν, μόνον εἰς τὸν ἀκατάλυτον εἰς ἐνότητα συνδυασμὸν ὅλων τῶν φαινομένων τῆς ἐνεργείας, δύναται νὰ καταστῆ νοητὴ ἡ πραγματικότητα. Τὰ ἀπώτατα ὅθεν προϊόντα τῆς χημικῆς ἀναλύσεως, ἅτινα καὶ Χημικὰ στοιχεῖα καλοῦνται, οὐδόλως ἐπιτρέπεται νὰ νοηθῶσιν ὡς ἀπλᾶ στοιχεῖα, ἐφ' ὅσον τὸ ἀπολύτως ἀπλοῦν οὐδέποτε δύναται νὰ νοηθῆ, ὡς ἐν τῇ πραγματικότητι ἀπομονούμενον, ἀλλὰ μόνον διὰ τῆς αὐθαιρεσίας τῆς φαντασίας. Τὸ φαινόμενον τῆς ἐνεργείας θὰ εἶναι πάντως ὁ τύπος καὶ τῆς ἀπωτάτης δυνατῆς ἀναλύσεως, ἣτις ἀνάλυσις θὰ ἔχη τὴν σχετικὴν πάντοτε ἐννοιαν, τοῦ ὅτι ὑποδηλοῖ ἐνιαῖον τύπον δράσεως ἐν τῇ ὅλῃ ἀκαταλύτως ἐνιαία πραγματικότητι· ὅθεν δύναται μὲν νὰ ὑποστηριχθῆ, ὅτι τὰ ὡς χημικὰ στοιχεῖα σήμερον ἐμφανιζόμενα, θὰ δυνηθῶμεν ἴσως, διὰ τελειότερων μέσων νὰ τὰ ἀναλύσωμεν, ἀλλὰ τοῦτο οὐδέποτε δύναται νὰ σημαίνη, ὅτι καταλύεται καὶ πᾶν ὄριον, ὅπερ οὐδεμία προσπάθεια θὰ δυνηθῆ νὰ ὑπερβῆ καίτοι τὸ μήπω ἐπὶ πλέον ἀναλυόμενον, θὰ εἶναι ἡ σύνθεσις τοῦ φαινομένου τῆς ἐνεργείας. Ὁ πειραματισμὸς δὲν καλεῖται νὰ ὑποδείξῃ αὐτὴν ταύτην τὴν φύσιν τῆς πραγματικότητος· τὸ ἂν αὕτη δύναται νὰ γνωσθῆ, καθὼς καὶ ἡ καθόλου σημασία τῆς γνώσεώς μας θὰ εὗρεθῆ μόνον κατόπιν τῆς λογικῆς κατεργασίας τοῦ ἐμπειρικοῦ περιεχομένου, ἀρκεῖ μόνον αὕτη νὰ εἶναι σύμφωνος πρὸς τὰς ἐκ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων ἐπιβαλλομένας ὑποδείξεις τῆς θεωρίας τῆς γνώσεως· ὁ πειραματισμὸς ἀπλῶς ὑποδεικνύει ποῦ εὗρηγται τὰ ὅρια τῆς Χημικῆς ἀναλύσεως, ἅτινα πάντως ὡς φαινόμενα ἐνεργείας θὰ χαρακτηρίζονται.

Δυνατὸν ὡσαύτως νὰ εἶναι ὑποθετικὴ ὅλως καὶ ὡς τοιαύτη νὰ

δύναται καὶ δι' ἄλλης γὰ ἀντικατασταθῆ, πᾶσα θεωρία ἀφορῶσα τὴν μορφήν μιᾶς ἀρχικῆς τοῦ κόσμου καταστάσεως, ἀλλὰ κατ' οὐδένα τρόπον εἶναι ὑποθετικὴ ἢ ἀξιωματικὴ ἀνάγκη τῆς ἀρχικῆς καταστάσεως ἐν τῷ κόσμῳ, ὡς ἀφετηρίας τῆς ὅλης δημιουργίας.

Ὁ Βούντ ἐν σχέσει πρὸς ταῦτα λέγει τὰ ἑξῆς· « Ἡ ὑπόθεσις τοῦ Καντίου-Λαπλάς, ἡ ἀφορῶσα εἰς τὴν γένεσιν τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος, προϋποθέτει τῷ ὄντι ἀρχικὴν τινα κατάστασιν μεταβολῶν, ἣν ὡς ὑπηνίσσετο ἤδη ὁ Κάντιος θὰ ἠδύνατό τις εὐκόλως γὰ ἐκτείνῃ ἐφ' ὄλοκλήρου τοῦ σύμπαντος. Βεβαίως, ἂν παραδεχθῆ τις, ὅτι ἡ ὕλη ὑπῆρχεν ἀπὸ ἀπείρου Χρόνου, δεόν γὰ ὑποθέσῃ, ὅτι συνεδέετο πρὸς αὐτὴν ποιά τις κίνησις. Ἄλλ' ἡ κίνησις αὕτη θὰ συνίστατο πιθανῶς κατὰ τὴν ἀπειρον διαδρομὴν τοῦ Χρόνου ἐκ τινος παλμικοῦ κραδασμοῦ τῶν μορίων εἰς τὰ σημεῖα τῆς ἰσορροπήσεως. Ἡ κατάστασις αὕτη τῆς κινήσεως, ἐπειδὴ οὐδεμίαν ἐμπερικλείει ἐν ἑαυτῇ μεταβολήν, οὐδεμίαν ἐπίσης συνεπάγεται ἀναγκαιότητα πρὸς μόρφωσιν τῆς αἰτιώδους ἐννοίας. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ παράστασις αὕτη δύναται γὰ ὑπάρξῃ καὶ ἐν σχέσει πρὸς τι σημεῖον, ἐν ᾧ τερματίζεται τὸ σύμπαν. Βεβαίως ἡ ἐν λόγῳ παράστασις δύναται γὰ θεωρηθῆ τότε μόνον ὡς πιθανή, ὅταν εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις παραδεχθῆ τις, ὅτι ἡ ὕλη δὲν εἶναι ἀπειρος, ὅποτε ἡ ἀρχικὴ μετάβασις τῆς ὁμοιομόρφου καταστάσεως τῆς κινήσεως εἰς τὴν πολύμορφον κατάστασιν αὐτῆς θ' ἀπεδίκετο εἰς τινα ἔξω τοῦ κόσμου ὑπάρχουσαν δύναμιν, τουτέστιν εἰς ἀρχικόν τι θαῦμα τῆς δημιουργίας. Ἡ παράστασις αὕτη φαίνεται ἀμφίβολος εἰς ἡμᾶς, εἶναι δ' ἐν πάσῃ περιπτώσει τελείως ὑπερβατικὴ καὶ φανταστικὴ, καίπερ μὴ οὔσα κατὰ κατὰ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἀυθαίρετος, καθὼς ἡ παράστασις ὀρίου τινὸς ἐν τῷ Χώρῳ καὶ τῷ Χρόνῳ. Ἡ ὕλη καὶ ἡ φυσικὴ αἰτιότης εἶναι ἐννοιαί, αἵτινες ἀποκτῶσιν ἐν πρώτοις πραγματικὸν περιεχόμενον διὰ τῆς ἐμπειρικῆς ἐρεῦνης τῶν φυσικῶν φαινομένων. Τὸ ὅτι δὲ ἡ ἔρευνα αὕτη δύναται γὰ σταματήσῃ πρὸ ὀρίων τινῶν οὐ μόνον εὐκόλως δυνάμεθα γὰ νοήσωμεν, ἀλλ' ὀφείλομεν ἐπίσης γὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἡ νόησις ἡμῶν θὰ ἔχη πάντοτε τὴν ὀσπὴν, ὅπως εὐρίσκητοιαῦτα ὄρια, ἅτινα χρησιμεύουσιν ὡς ἀνάπαιλα εἰς τὴν παρ' ἡμῶν συντελουμένην ἀδιάλειπτον σύνδεσιν τῶν γεγονότων καὶ ἀφ' ὧν ὀρ-